

D E K L A R A C I J A

Na 1. kongresu o vodah Slovenije, 22. marca 2012, podajajo vodarska društva naslednje ugotovitve, zaključke in predloge:

Osnova trajnostnega razvoja je varovanje voda in njihova vzdržna raba. Zato so Združeni narodi obdobje 2005–2015 razglasili za mednarodno desetletje »Voda za življenje«. Doseganje trajnosti vodnih virov za človeka in naravo je tudi zahteva direktive o politiki do voda, eden od ciljev mednarodnega desetletja izobraževanja za trajni razvoj 2005–2014 in ne nazadnje tudi zahteva slovenskega Zakona o vodah. Evropska poplavna direktiva je opozorilo, da je nujna stalna skrb na področju varstva pred škodljivim delovanjem voda. Problemom erozije in zemeljskih plazov kot oblik škodljivega delovanja voda pa je namenjena evropska direktiva o tleh, ki varuje tla, predvsem kot vir hrane.

Slovenija razpolaga z izrednim vodnim bogastvom, vendar ga še ni sposobna ustrezno varovati in izkoriščati. Na posameznih področjih se stanje v zadnjih desetletjih poslabšuje, kar ima negativne posledice za razvoj posameznih dejavnosti na vodah in njihovo varovanje. Škodljivo delovanje voda dobiva nov razmah zaradi premajhne skrbi in vlaganj v preventivne in strukturne ukrepe v zadnjem desetletju. Zato so se vodarska društva in združenja Slovenije odločila, da organizirajo Prvi slovenski kongres o vodah, ki je bil 22. marca 2012 na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Pri organizaciji kongresa so sodelovali:

- Društvo vodarjev Slovenije
- SDZV – Slovensko društvo za zaščito voda
- SDNO – Slovensko društvo za namakanje in odvodnjo
- SZGG – Slovensko združenje za geodezijo in geofiziko – Nacionalna sekcija za hidrologijo
- SDHR – Slovensko društvo za hidravlične raziskave
- SLOCOLD – Slovenski komite za velike pregrade
- RZS – Ribiška zveza Slovenije
- Slovensko kemijsko društvo
- Društvo biologov Slovenije
- SKIAH – Društvo slovenski komite mednarodnega združenja hidrogeologov – IAH
- Zveza prevoznikov po celinskih vodah Slovenije

Kongresa se je udeležilo 129 predstavnikov društev, ki so po celodnevni razpravi sprejeli naslednje zaključke in predloge:

Predpisi, ki vplivajo na politiko do voda, so nepregledni, odgovornost pa razpršena po različnih ministrstvih. Zahtevne probleme rešujejo pogosto strokovno nezadostno usposobljeni javni uslužbenci, ki nalogam niso kos. Posledica so dolgi postopki, strokovno neustrezni predpisi, pomanjkljiv nadzor na terenu, odlašanje odločitev, velika gmotna škoda in ne nazadnje tudi smrtne žrtve. Poleg neustrezne organiziranosti javnih služb je vzrok za takšno stanje tudi v zapostavljanju strokovnih kriterijev pri zaposlovanju in napredovanju strokovnih kadrov. Načrti upravljanja voda, sprejeti za zadovoljevanje zahtev okvirne direktive o politiki do voda, niso operativni dokument, saj imajo številne pomanjkljivosti, predvsem pa

ne vsebujejo osnov za trajno rabo voda. Nacionalni interesi države in interesi razvoja so zapostavljeni. Posamezni členi Zakona o vodah (2002) so več kot deset let mrtva norma. Dolgoročno nerešeno je tudi vprašanje podeljevanja koncesij na področju vzdrževanja vodnega režima.

Obstoječi slovenski zakonski in podzakonski akti ter iz njih izhajajoči operativni programi s področja varstva okolja in upravljanja voda implementirajo zakonodajo EU hitreje in bolj rigorozno, kot to zahteva in pričakuje EU. Strokovne norme so določene v podzakonskih aktih, kar onemogoča strokovni pristop k posameznim, specifičnim problemom (različna lokalna reliefna, geološka, hidrološka, ekosistemska in socio-ekonomska okolja). Predlagamo, da se v predpisih zajete tovrstne norme izdajo kot specifični tehnični standardi, kar je običajno tudi v drugih državah EU.

Dolgoročnih načrtov razvoja, vodarskih osnov in drugih predpisov, ki bi omogočali usklajen trajnostni razvoj dejavnosti na vodah, nimamo. Pri tem izgubljammo velika sredstva v družbenem proizvodu, številna delovna mesta na podeželju, ne nazadnje trpi tudi varstvo narave. Za raziskovalne in razvojne naloge dobijo raziskovalci v Sloveniji veliko več sredstev iz različnih programov EU kot iz naslova nacionalnih raziskovalnih projektov.

Pri oskrbi z vodo o varstvu vodnih virov odloča Vlada in glede na način odločanja bodo vsi vodni viri v Sloveniji v naslednjih desetletjih zavarovani z vladnimi uredbami. Pri postopku sprejemanja uredb upravljavci vodovodov niso stranke v postopku niti niso povabljeni, da dajo mnenje pri posegih v vodovarstvenih območjih. Upravljavec vodovoda mora zagotavljati tudi kakovost vode na pipi v objektu, ni pa odgovoren za stanje napeljave v objektu.

Ogroženost in onesnaženost vodnih virov se povečuje, kar kaže, da ni ustrezne kontrole nad potencialnimi onesnaževalci. Okoli 43% površine Slovenije pokriva kras in o kraških vodonosnikih, ki napajajo pomembne vodne vire, vemo premalo, da bi jih ustrezno zaščitili in zagotovili varno oskrbo z vodo.

Tehnologija priprave pitne vode ni vedno ustrezna in ne sledi tehnološkemu napredku. Problem so predvsem majhni vodooskrbni sistemi, kjer gospodarska moč lokalnih skupnosti ne omogoča uvajanja moderne tehnologije in ustreznega nadzora.

Vodna infrastruktura je slabo vzdrževana zaradi pomanjkanja sredstev, kar bo stanje v bodoče le še poslabšalo z zmanjševanjem kakovosti javne oskrbe z vodo, povečanjem škod pri nezgodnih dogodkih in ne nazadnje s smrtnimi žrtvami. Pomanjkljivo je urejeno tudi varno vzdrževanje in delovanje pregradnih objektov. Za velike pregrade bi bilo nujno vzpostaviti ustrezno upravno organiziranost in sistem zagotavljanja varnosti, za kar je nujno čim prej sprejeti ustrezno regulativo s področja varnosti pregrad, in to v skladu z mednarodnimi standardi z jasnim ločevanjem odgovornosti med lastniki in upravljavci objektov. Nujno je evidentirati dejansko stanje rabe pregrad in zadrževalnikov, izdelati strategijo upravljanja objektov in urediti formalnopravne odnose glede lastništva in upravljanja objektov, kjer to še ni urejeno, kar je predpogoj za izvajanje politike varnosti pregrad. Pri rabi vodnih moči je trenutno izkoriščenih 4.296 GWh/leto, kar predstavlja 47 % celotnega tehnično razpoložljivega vodnega potenciala. V skladu s strateškimi plani je predvideno, da bo do leta 2030 izkoriščenih okoli 5.800 GWh/leto (63 % tehničnega vodnega potenciala). Gradnja

hidroelektrarn predstavlja pomemben vpliv na gospodarski razvoj in nesporne ekonomske koristi: če bi elektrarne na Savi izgradili po načrtih izpred 30 let, bi se investicija samo iz naslova prodane energije do danes že v celoti povrnila. Pomembna pa je vloga hidroelektrarn pri prevzemu sistemskih storitev v elektroenergetskem sistemu Slovenije ter okoljske koristi – na račun načrtovane proizvodnje iz hidroelektrarn bomo privarčevali 1.800 kT emisij CO₂, kar predstavlja 30 % delež vseh emisij termoelektrarn v letu 2011.

Zaradi časovne stiske Slovenija ne bo izkoristila večine sredstev Kohezijskega sklada 2007-2013, predvidenih za investicije v vodno infrastrukturo, in bodo problemi oskrbe z vodo Primorske in Pomurja ter varovanja pred poplavami ostali za bodoče reševanje z lastnimi sredstvi proračuna RS. Vzrok je v pomanjkanju politične volje pri izvajanju velikih in dalj časa trajajočih projektov. Vzrok je tudi v prehitrem spreminjanju administrativnih postopkov in stalne reorganizacije upravnih služb, kar ima za posledico slabo realizacijo v preteklosti sprejetih in še vedno veljavnih operativnih programov (prometna in vodna infrastruktura, zbiranje in čiščenje odpadne vode) in slabo črpanje sredstev iz finančnih programov EU. Potrebujemo boljšo pripravo projektov s strani stroke ter izboljšano in bolj usklajeno podporo različnih upravnih služb pri njihovi pripravi in izvajanju. Pri tem morajo tako prvi kot drugi delovati proaktivno. Zaradi neizvrševanja določil zakonov o vodah je velik delež vodnih zemljišč v privatni lasti, kar otežuje izvajanje projektov.

Vodotoki so zadnjih dvajset let prepuščeni zaraščanju, pri tem pa niso upoštevane posledice zaraščanja in dražjega vzdrževanja takšnih vodotokov. Vzdrževanje je še dodatno pogojeno s prepovedjo poseganja v strugo in brežine v večjem delu leta. Posledice so poplavljanja okoliških površin in s tem povezana škoda. Pri vzdrževanju sta javna korist vodotokov in zmanjševanje ogroženosti zaradi poplav zanemarljiva in podrejena varstvu narave. Zaraščeni deli vodotokov se razvijajo v dragocene ekološke niše, ki jih mora vzdrževalec vodotoka pri intervencijskih posegih potem uničiti. Poseben problem so meteorne vode, ki jih ob poplavi ni sposobna odvesti meteorna kanalizacija in poplavljaajo okoliške površine. Nujna je dolgoročna rešitev stabilnega financiranja rednega in investicijskega vzdrževanja.

Vodotoki so neločljivo povezani z obrežnim pasom in zaledjem, zato samo celostno gospodarjenje pomeni zadostno količino in kakovost vode v krajini, kar ima dolgoročno tudi ugodne posledice na kmetijstvo in biotsko pestrost.

V težnji po povečani in izboljšani samooskrbi s hrano bomo morali obseg del agrarnih operacij povečati predvsem s hidromelioracijskimi deli (namakanje, drenaža – sanacija obstoječih sistemov) in s povečanjem obdelovalnih površin zemljišč z intenziviranjem agromelioracijskih del (s sanacijo in ureditvijo – revitalizacijo gozdnih – zaraščajočih kmetijskih zemljišč in s strogimi omejitvami urbanizacije kmetijskih zemljišč), hkrati pa preprečiti, da bi intenziviranje proizvodnje povečalo obremenjenost podzemnih in površinskih voda. Pri tem ureditveni ukrepi agrarnih operacij ne bi smeli povečati erozije zemljišč in hitrosti formiranja poplavnih valov.

Glede na trend spreminjanja rečnih režimov, ki ga označujejo vse večji hidrološki ekstremi, bo, predvsem v vododeficitarnih regijah, nujno zgraditi nove zadrževalnike, namenjene oskrbi s pitno vodo in namakanju, ter s tem povečati delež izrabe razpoložljivih vodnih količin, ki sedaj znaša skromnih 1%.

Prostočasne dejavnosti na vodah so danes najbolj hitro razvijajoče se dejavnosti z izrednim potencialom razvoja. Prepuščene so same sebi, pomanjkljivo nadzorovane, neusklajene z ostalimi rabami voda in brez ustrezne varnosti uporabnikov, kar povzroča tudi smrtne žrtve.

Nismo pripravljeni na vplive podnebnih sprememb in drugih antropogenih posegov ter tudi na vnašanje tujerodnih vrst v vodni in obvodni prostor.

V družbi je nujno opredeliti celosten in dolgoročen pristop upravljanja voda z novimi strokovnimi, organizacijskimi, finančnimi in političnimi rešitvami ter jasno postavljenimi odgovornostmi. Potrebujemo dolgoročno državno strategijo varstva voda, ki bo ob podpori sonaravnega gospodarskega razvoja usmerjena v zagotavljanje zanesljive oskrbe prebivalstva z neoporečno pitno vodo, njene strateške rezerve za primer izjemnih suš in hudih naravnih nesreč z regionalnimi učinki, zadovoljivo majhno ogroženost pred poplavami in plazovi, varno delovanje vodnih objektov in ohranjanje vodnih ekosistemov. Nevladne organizacije, ki delamo na vodah, se obvezujemo, da bomo vzpodbujale proaktivno držo vseh zainteresiranih v procesih usklajevanja politik rabe in varstva voda, delile znanja o vodah in se trudile zagotavljati ekosistemske usluge in dobrine vodnih sistemov tudi v prihodnje.

Da bi dosegli zastavljene zahtevne cilje, morajo strokovnjaki, ki se ukvarjajo z vodami, s pomočjo raziskav oblikovati nove metode in uveljaviti nove prakse pri upravljanju voda (ki pa jih mora državna uprava znati, politika pa hoteti udeležiti). Celostno upravljanje voda zahteva multidisciplinarni pristop in sodelovanje vrste strok, ki se ukvarjajo z vodami. Da bodo predlagane strokovne rešitve in razvojni projekti tudi uresničljivi, je treba organizirati in omogočiti polja dialoga in soočanja med sektorskimi politikami, javnostjo, deležniki, politiki in strokovnimi institucijami. Za ta namen je treba krepiti zavest, znanje in informiranost vseh državljanov. Prav bi bilo, da bi državljani Slovenije poznali vrednost vodnih ekosistemov, pomen vodozadrževalnih sposobnosti pokrajine in se zavedali posledic preteklih posegov v vode.

Za doseganje omenjenih ciljev in uspešno reševanje ugotovljenih problemov predlagamo:

ustanovitev uprave za vode, kot smo jo poznali že v nekdanji banovini in je uspešno delovala kot Zveza vodnih skupnosti do leta 1989 in jo tudi poznajo razvite države EU. Uprava mora biti usposobljena za celostno in trajnostno upravljanje voda ter doseganje dolgoročnih ciljev. Potrebujemo strokovno nadzorno službo, ki bo imela pooblastila za preventivno ukrepanje na terenu. Nujno je določiti minimalne strokovne kriterije za zaposlovanje javnih uslužbencev na vodah ter ustrezne delovne izkušnje za vodstvene delavce.

Predlagamo tudi spremembo Zakona o vodah, ki bi odpravil nepotrebne administrativne postopke, dosledno uveljavil princip subsidiarnosti, odpravljanje in ustrezno preoblikovanje delov zakona, ki je ostal mrtva norma. Predlagamo izdelavo ustreznih osnov za upravljanje, tj. dolgoročnih strateških načrtov, sprejetih v parlamentu. Posamezne dolgoročne načrte bi bilo smiselno potrditi tudi z odločanjem na referendumu.

Posebno pozornost zahteva spremljanje mikropolutantov in različnih snovi, ki jih kemijska tehnologija vsakodnevno prinaša na trg. Enako velja tudi za vdor tujih rastlinskih vrst v vodni

prostor.

Potrebujemo razvojno-raziskovalne projekte in pilotne projekte, ki bi omogočili preverjanje sodobnih tehničnih in upravljaljskih dosežkov v praksi. Posebno pozornost pri tem zahtevajo območje krasi, gorski svet in zavarovana območja, kjer naj bi raziskani vodni režim postal pomembna strokovna podlaga za njihovo delovanje.

Pri izvajanju remediacij je treba izdelati dokumentacijo, ki se jo zahteva za gradbene posege v prostor, z upoštevanjem vplivov na vodni režim in varnost drugih dejavnosti in uporabnikov prostora.

Za doseganje trajnostnega razvoja dejavnosti na vodah in zaščite ter varovanja voda bodo vodarska društva v bodoče tesno sodelovala in usklajevala svoje delo. Naslednji kongres o vodah bo sklican leta 2016.